Місячний Економічний Моніторинг України

№215, грудень 2022 року

Резюме

- Обстріли росіянами енергетичної інфраструктури в Україні негативно вплинули на усі сектори економіки у листопаді. Особливо постраждала промисловість.
- Адаптивність бізнесу та населення залишається високою.
- Приєднання України до Єдиної енергетичної системи Європи (ENTSO-E) посилює стійкість української енергосистеми, хоча імпорт електроенергії відсутній через високі ціни.
- «Укрзалізниця» б'є рекорди з перевезення зернових вантажів за кордон внаслідок затримки експорту через морські порти.
- Купівля бізнесом та населенням товарів, потрібних для проходження зими, підтримали імпорт та внутрішню торгівлю і, відповідно, сприяли надходженню ПДВ в бюджет.
- У листопаді Україна нарешті отримала 2,5 млрд євро пільгової позики ЄС в межах пакету екстреної макрофінансової допомоги.
- У листопаді темпи зростання цін сповільнились, але, ймовірно, знову пришвидшаться в наступні місяці.
- НБУ змінив норми обов'язкового резервування, щоб стимулювати банки підвищувати ставки за депозитами та збільшувати інвестиції в ОВДП.

Фінансується Європейським Союзом

ІЕД відновлює публікацію Макроекономічного моніторингу України за фінансової підтримки Європейського Союзу в рамках проєкту «Економіка України під час війни та підтримка українців, постраждалих від війни».

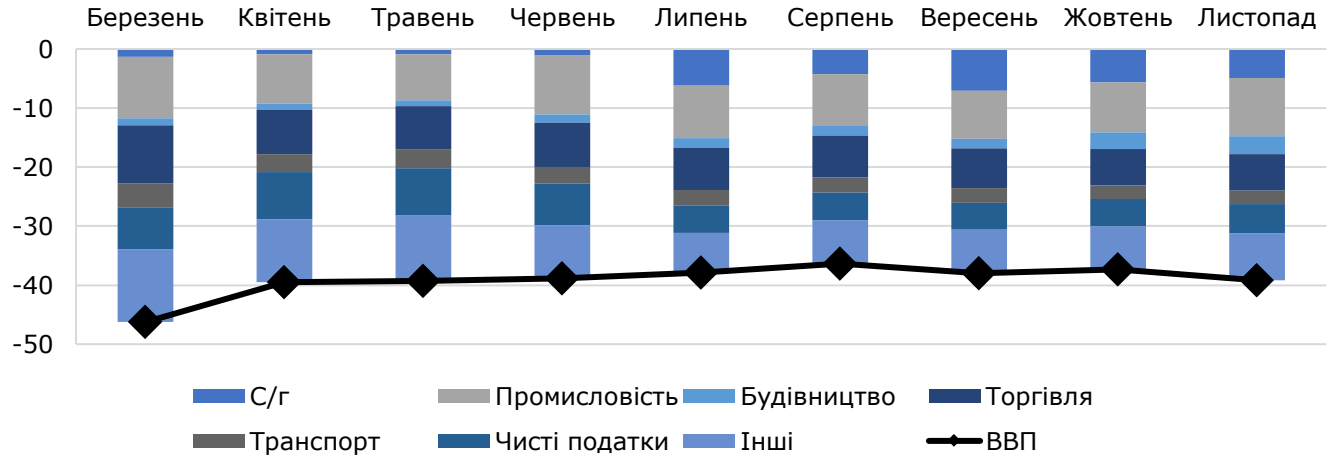
Автори: Олександра Бетлій, Ірина Коссе, Віталій Кравчук, Вероніка Мовчан

ВВП та реальний сектор: Ситуація в листопаді погіршилась через обстріли росіянами об'єктів енергетичної інфраструктури

У другій половині листопаду економічна ситуація погіршилась, а ризики для розвитку економіки зросли внаслідок інтенсивних обстрілів росією об'єктів енергетичної інфраструктури по всій Україні, особливо 23 листопада. Блекаут негативно вплинув на всі галузі економіки. Особливо постраждала металургія, де зупинились доменні печі внаслідок аварійного відключення електроенергії. За оцінкою експертів ІЕД внаслідок руйнування енергетичної інфраструктури падіння реального ВВП збільшилось на майже 2 в.п. до 39% дпр в листопаді.

Разом з тим, бізнес та населення активно закуповували генератори, акумулятори та інші товари, які необхідні для проходження зими, що підтримало такі галузі як торгівля та транспорт. Реальна ВДВ в цих галузях за оцінкою експертів ІЕД змінились несуттєво.

Рисунок 1: Внески до реального ВВП, в.п.



Примітка: Оцінки ІЕД за II та III квартал показують більше падіння ВВП, ніж оперативна оцінка Держстату
Джерело: оцінка ІЕД, зроблена за підтримки Програми USAID "Конкурентоспроможна економіка України"

Ситуація в сільському господарстві в листопаді визначались потребою збирати кукурудзу, соняшник та цукровий буряк через відкладення збору врожаю в попередні місяці. Однак врожай залишається нижчим порівняно з минулорічним через тимчасову окупацію територій та нижчу врожайність. Зокрема аграрії використовували менше добрив та засобів захисту рослин через фінансові складнощі. Посіви озимини залишились нижчими за тогорічні через високу невизначеність та низьку ліквідність.

Енергетика: виробництво електроенергії суттєво скоротилось через ворожі обстріли, зріс попит на пальне

Ситуація в енергетиці залишається дуже складною через російські обстріли. Внаслідок руйнувань виробництво електроенергії в листопаді-грудні суттєво скоротилось. Після ударів 15 листопада Україні не вистачало 30% потужностей енергосистеми через тимчасову неспроможність передавати електроенергію від електростанцій до споживачів. Дефіцит електроенергії існує протягом всієї доби, бо атак зазнали як підстанції, так і потім електростанції. Українські енергетики відновили роботу більшості електростанцій в країні станом на вечір 11 грудня, хоча ситуація різниться між областями. В Одеській області відбувся тривалий «блекаут» через додаткові руйнування зранку 10 грудня.

Щоб мати альтернативні джерела постачання електроенергії, Україна провела тестування імпорту зі Словаччини та Румунії. Наразі імпорт електроенергії з ЄС не відбувається через високі ціни. Проте Україна отримує екстрену «підпитку» електроенергією з сусідніх країн ЄС через систему перетоків. Такий механізм став можливим в результаті приєднання України до Єдиної Європейської енергетичної системи в перші дні повномасштабного нападу росії.

НАК «Нафтогаз» почав відбір газу з українських газосховищ 7 листопада. Цього року сезон відбору почався найпізніше за останнє десятиріччя через теплу погоду, активне закачування газу нерезидентами у жовтні та загальне скорочення енергоспоживання в Україні. Проте в «Нафтогазі» зазначають, що для проходження опалювального сезону Україні будуть додатково потрібні 2,6 млрд куб. м газу. Гроші на закупівлю газу шукають у міжнародних донорів.

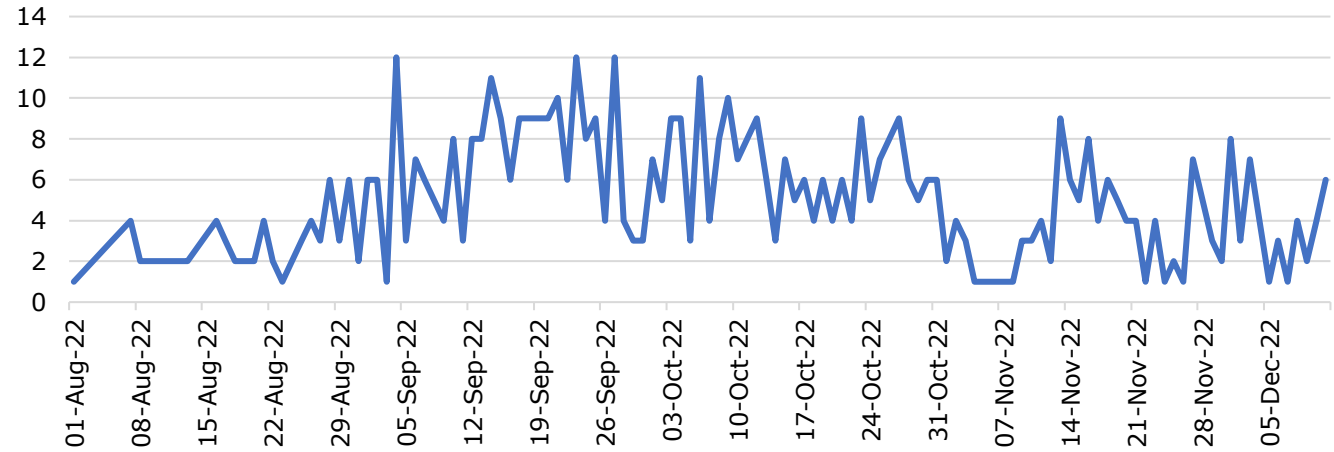
Масовий перехід населення та бізнесу на використання генераторів через відключення електроенергії збільшив попит на бензин і дизель на 20% дпм.

Транспорт: Експортні перевезення скоротились через невизначеність щодо продовження «Зернової ініціативи»

У першій половині листопаду сповільнився експорт зернових через морські порти, оскільки тривали переговори з продовження «Зернової ініціативи». Також експорт гальмували проблеми з доступом до електроенергії внаслідок російських ракетних ударів. Так, у листопаді експорт через одеські порти скоротився до 4,9 млн тонн продукції порівняно з 5,35 млн тонн у жовтні. Попри продовження «Зернової ініціативи» рух суден «зерновим коридором» сповільнився на 50%, а середній час очікування суден становить 3-5 тижнів.

Після російської атаки дронами на енергетичні об'єкти України, який відбувся 10 грудня, перестав працювати Одеський порт. Станом на ранок 12 грудня зерно експортували через порти «Чорноморськ» та «Південний».

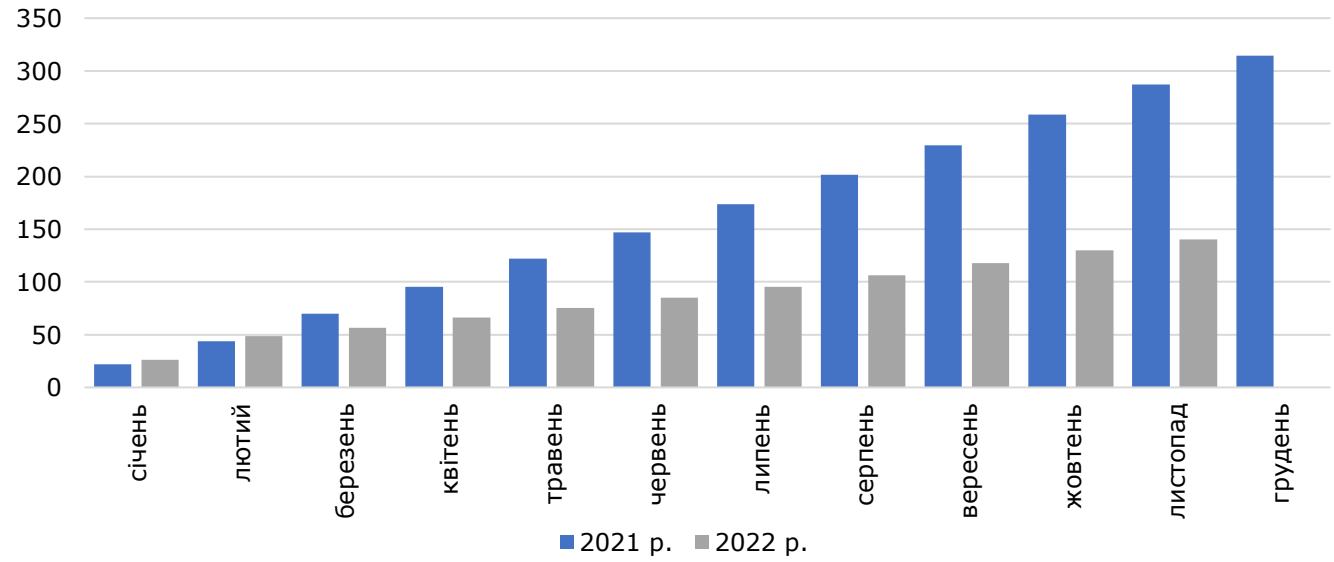
Рисунок 2: Кількість інспекцій суден, що проходять по «зерновому коридору», шт.



Джерело: Black Sea Grain Initiative Vessel Movements https://data.humdata.org/dataset/black-sea-grain-initiative-vessel-movements

Через затримки в роботі «зернового коридору» залізничні перевезення в бік морських портів в листопаді скоротились вдвічі. Проте зросли перевезення зерна через західні прикордонні переходи до 1023 тис. т, а загальна черга вагонів зросла до 22 тис. Загальне перевезення зерна на експорт залізницею знизилося на 33% до 2,05 млн т. Обсяги залізничних вантажних перевезень скоротились на 51% за 11 місяців 2022 року порівняно з 2021 роком.

Рисунок 3: Обсяги загальних вантажних перевезень з накопиченням, млн т



Джерело: «Укрзалізниця»

Логістичні проблеми залишаються суттєвими для автомобільного транспорту, про що свідчить зростання черг на кордонах. Так, станом на 11 грудня черга на виїзд на кордоні з Румунією становила 41 км, черга на кордоні з Польщею – 15 км. Водночас дещо поліпшили ситуацію заходи, запроваджені раніше. Були відкриті нові пункти пропуску, спрощений транзит сільськогосподарських товарів територією Польщі, деякі рослинні товари стало можливо перевіряти не на кордоні, а на спеціальних контрольних пунктах в Польщі.

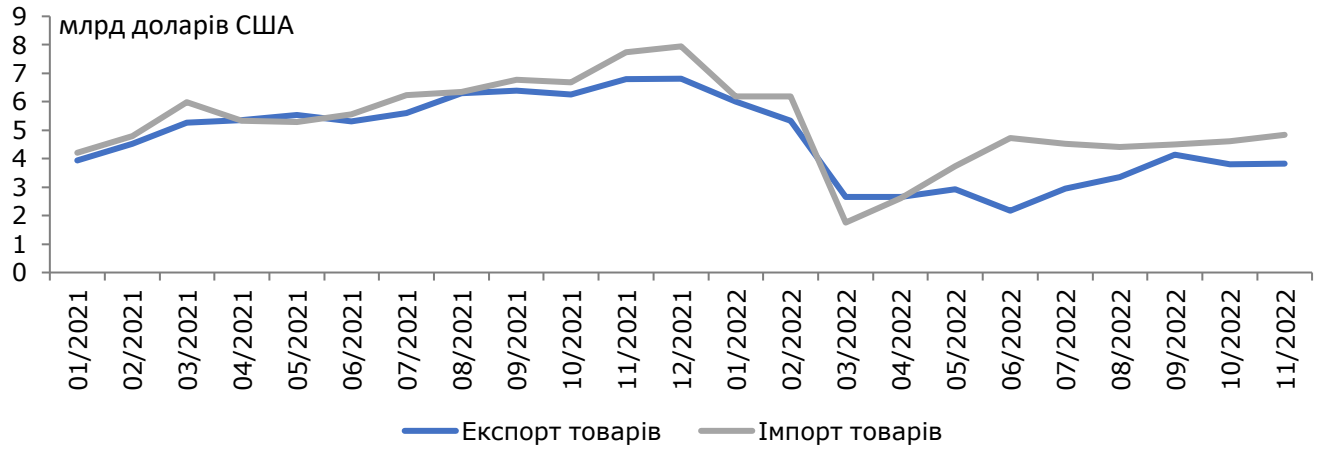
Розвитку транспорту сприяло пожвавлення торгівлі товарами, необхідними для проходження зими бізнесом та населенням. За оцінкою ІЕД реальна валова додана вартість в транспорті в листопаді скоротилась на близько 47% дпр, що на 1,2 в.п. більше порівняно з жовтнем.

Міжнародна торгівля

Падіння місячних обсягів експорту, зафіксоване у жовтні на тлі невизначеності щодо подальшої долі «Зернової угоди», зупинилось у листопаді. За попередніми оцінками, експорт товарів виріс на 1% порівняно з попереднім місяцем та досяг 3,8 млрд доларів США. Водночас, попри позитивний вплив «зернової угоди» та покращення доступу на ринок ЄС, експорт був на 44% нижчим, ніж у листопаді 2021 року.

Порівняно з експортом, відновлення імпорту відбувається швидше, особливо внаслідок нових викликів, пов'язаних з ракетними ударами росії та, відповідно, потребою забезпечити дублювальні автономні системи генерації та накопичення електроенергії. У листопаді імпорт виріс на 5% порівняно з жовтнем, хоча й залишився на 37% нижчим за листопад 2021 року.

Рисунок 4: Торгівля товарами України, 2021-2022



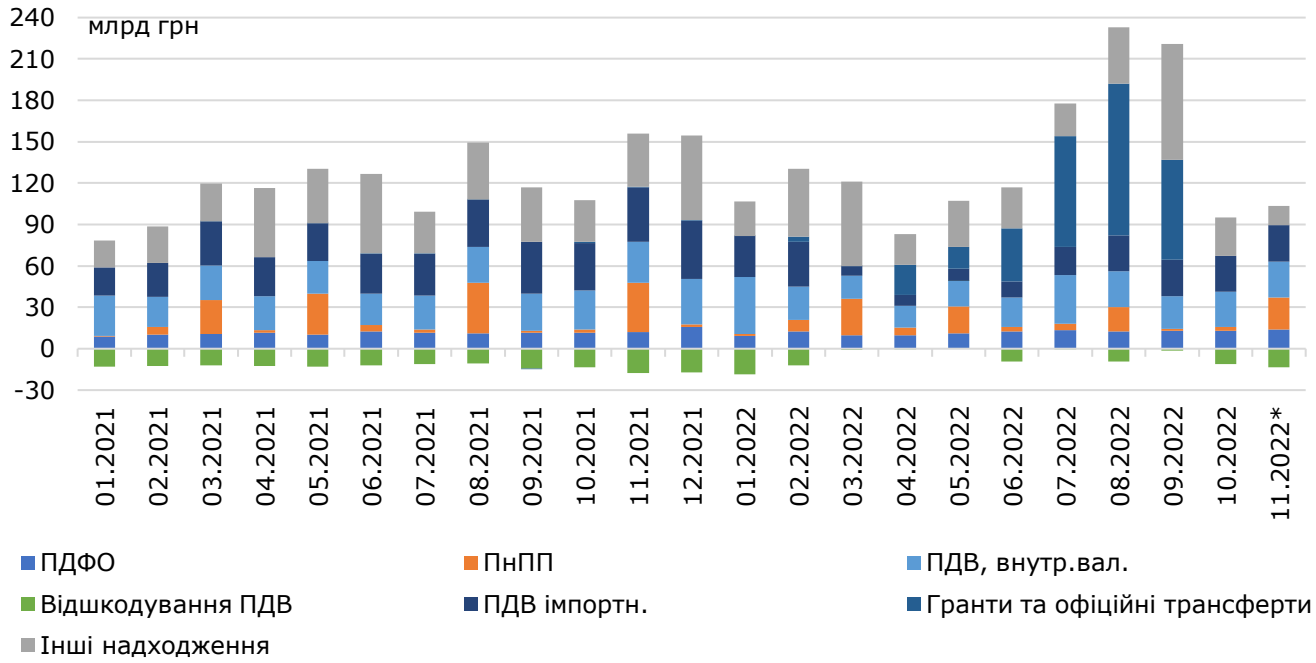
Джерело: Держстат, Міністерство економіки України

Протягом 2022 року відбулись суттєві зміни у географії товарної торгівлі України. Різко зросла роль ЄС як торговельного партнера, зокрема в експорті. Польща стала найважливішим напрямком українського експорту, тоді як на другому місці опинилась Румунія, випередивши Туреччину й Китай. Стрімке зростання експорту в Китай змінилось на не менш стрімке падіння. У імпорті зміни були не такі разючі, але й тут роль ЄС зросла. Хоча частину зростання торгівлі з ЄС може бути пов'язана з реекспортом, додаткові (тимчасові) торговельні преференції, активізація бізнес-зв'язків через значну міграцію та розвиток нових логістичних рішень сприяють поглибленню торгівлі саме з ЄС.

Державний бюджет: Міжнародна допомога – важливе джерело фінансування пріоритетних видатків.

На листопад 2022 року припадає строк сплати податку на прибуток підприємств за III квартал 2022 року, завдяки чому доходи загального фонду державного бюджету зросли до 94,4 млрд гривень. Від ПнПП до держбюджету надійшло 23,6 млрд грн, що вище, ніж в попередні квартали (ймовірно завдяки внеску сільського господарства). Валові доходи від внутрішнього ПДВ та ПДВ з ввезених в Україну товарів залишились на близькому до жовтня рівні. Ймовірно, що надходженню ПДВ сприяла закупівля бізнесом та населенням товарів, необхідних для проходження зими (генераторів, пристроїв для безперебійного живлення та акумуляторів). Водночас з 11 листопада на більшість відповідних товарів було запроваджено пільги зі сплати ПДВ та ввізного мита.

Рисунок 5: Доходи Державного бюджету



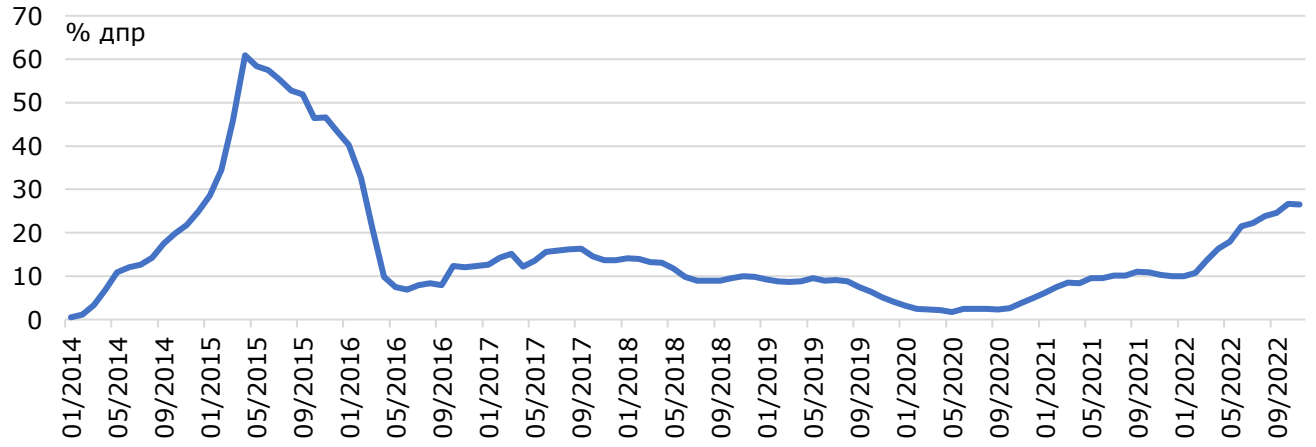
*Примітка: * дані за листопад включають лише оперативні дані за основними податковими надходженнями. Дані про неподаткові надходження та гранти відсутні.*
Джерело: ДКСУ, Мінфін

Видатки на оборону та безпеку й надалі фінансували за рахунок податкових надходжень та надходжень від розміщення військових облігацій. При цьому вчасному фінансуванню соціальних видатків, включно з пенсіями, та заробітних плат сприяли надходження міжнародної допомоги. У листопаді Україна отримала 2,5 млрд євро пільгової позики ЄС в межах пакету екстреної макрофінансової допомоги. Разом з тим, дедалі очевиднішим є факт, що річний план фінансування видатків не буде виконано цього року, оскільки за 11 місяців видатки загального фонду державного бюджету у сумі 2078,8 млрд грн становили лише 86,8% від розпису звітного періоду.

Інфляція: Сповільнення, але прискорення наближається

У листопаді темпи зростання цін сповільнились, що стало наслідком зниження цін на фрукти та овочі, сповільнення зростання цін на інші харчові продукти, вичерпання впливу девальвації гривні на ціни. Споживча інфляція у листопаді у місячному вимірі становила лише 0,7% дпм, що разом із результатом липня є найнижчим показником після запровадження воєнного стану. Ціни на послуги продовжили швидко зростати. Втім у наступні місяці на споживчі ціни може вплинути зменшення пропозиції окремих товарів та збільшення виробничих та торгових витрат через дефіцит електроенергії.

Рисунок 6: Індекс споживчих цін



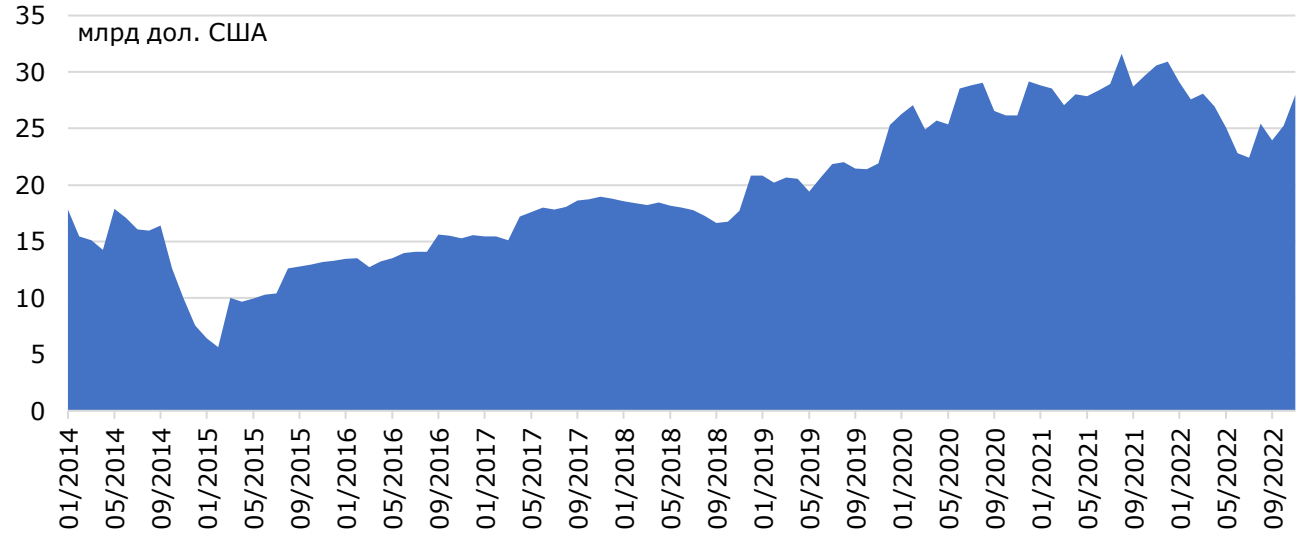
Джерело: Держстат

Монетарна політика: Незмінна ставка, але – зміна вимог до резервів

На черговому засіданні з монетарної політики НБУ передбачувано зберіг облікову ставку незмінною на рівні 25% річних. У останньому інфляційному звіті НБУ очікував, що облікова ставка у 25% залишиться такою ж у 2022 та 2023 роках.

Водночас НБУ вніс зміни, спрямовані на збільшення відсоткових ставок за депозитами та стимулювання попиту з боку банків на ОВДП. З цією метою ставку обов'язкового резервування за поточними рахунками в гривні було підвищено з 0% до 5%, а за поточними рахунками в іноземній валюті - з 10% до 15%. Водночас до половини вимог до резервів банки зможуть задовольнити завдяки купівлі ОВДП із переліку, визначеного НБУ спільно з Мінфіном. Зважаючи на особливості роботи банківської системи в умовах воєнного стану, вплив рішення НБУ про підвищення резервних вимог на ставки за депозитами є непевним. Втім воно може стимулювати деякі банки вкладати більше коштів в ОВДП та пропонувати привабливіші ставки за депозитами, щоб зменшити обсяги коштів на поточних рахунках.

Рисунок 7: Міжнародні резерви



Джерело: НБУ

Міжнародні резерви НБУ зросли до майже 28 млрд дол. США станом на початок грудня порівняно з 25,2 млрд дол. США місяцем раніше внаслідок збільшення надходжень міжнародної допомоги та зменшення витрат на підтримання фіксованого обмінного курсу. НБУ продав найменші обсяги іноземної валюти в листопаді за період з лютого через збільшення експортних надходжень.

Контакти:

Інститут Економічних Досліджень
та Політичних Консультацій
вул. Рейтарська 8/5-А, 01030 Київ
Тел. (+38044) 278-6342
E-mail: institute@ier.kyiv.ua
http://www.ier.com.ua

Застереження

Ця публікація була підготовлена Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій за фінансової підтримки Європейського Союзу. Її зміст є виключною відповідальністю Інституту економічних досліджень і політичних консультацій і не обов'язково відображає погляди Європейського Союзу. МЕМУ має виключно інформаційний характер. Судження, представлені у цій публікації, відображають нашу точку зору на момент опублікування та можуть бути змінені без попередження. Хоча ми доклали самих ґрунтовних зусиль для підготовки якомога точнішої публікації, ми не беремо на себе жодної відповідальності за можливі помилки. Інститут не несе зобов'язань за будь-які збитки чи інші проблеми, які виникли прямо чи опосередковано через використання будь-яких показників цієї публікації. В разі цитування обов'язковим є посилання на Інститут економічних досліджень та політичних консультацій.